

**PROGRAM
CEZHRANIČNEJ
SPOLUPRÁCE**

SLOVENSKÁ REPUBLIKA
ČESKÁ REPUBLIKA

**EURÓPSKA ÚNIA
EURÓPSKY FOND
REGIONÁLNEHO ROZVOJA**

SPOLOČNE BEZ HRANÍC

FOND MIKROPROJEKTŮ

Sluneční skvrny od A do Z

Michal Sobotka
Astronomický ústav AV ČR, Ondřejov

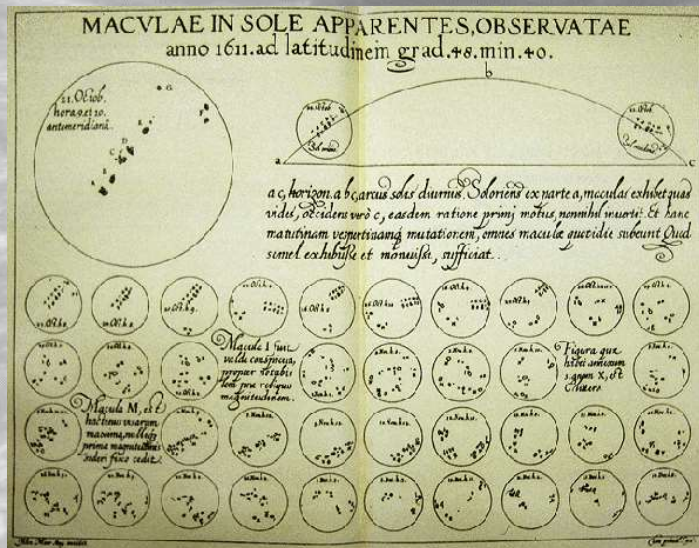

Sluneční skvrny - historie

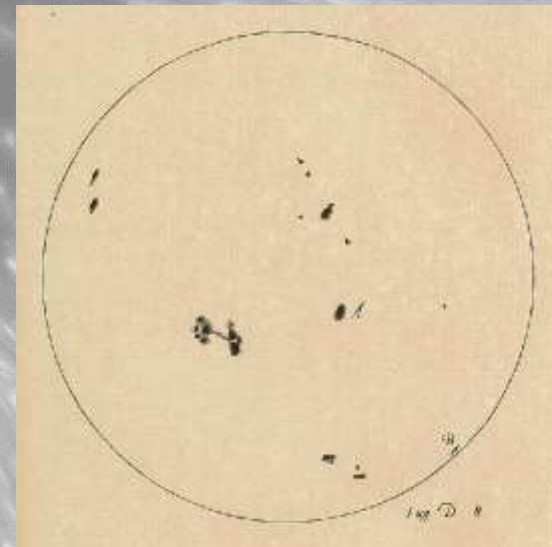
Příležitostná pozorování velkých skvrn pouhým okem

První pozorování dalekohledem:

- 1610 Thomas Harriot
- 1611 Johann Fabricius (první publikace o skvrnách)
- 1611 Christoph Scheiner
- 1611 Galileo Galilei (skvrny jsou útvary na povrchu Slunce, objev sluneční rotace, pozorování skvrn projekcí)

Scheiner

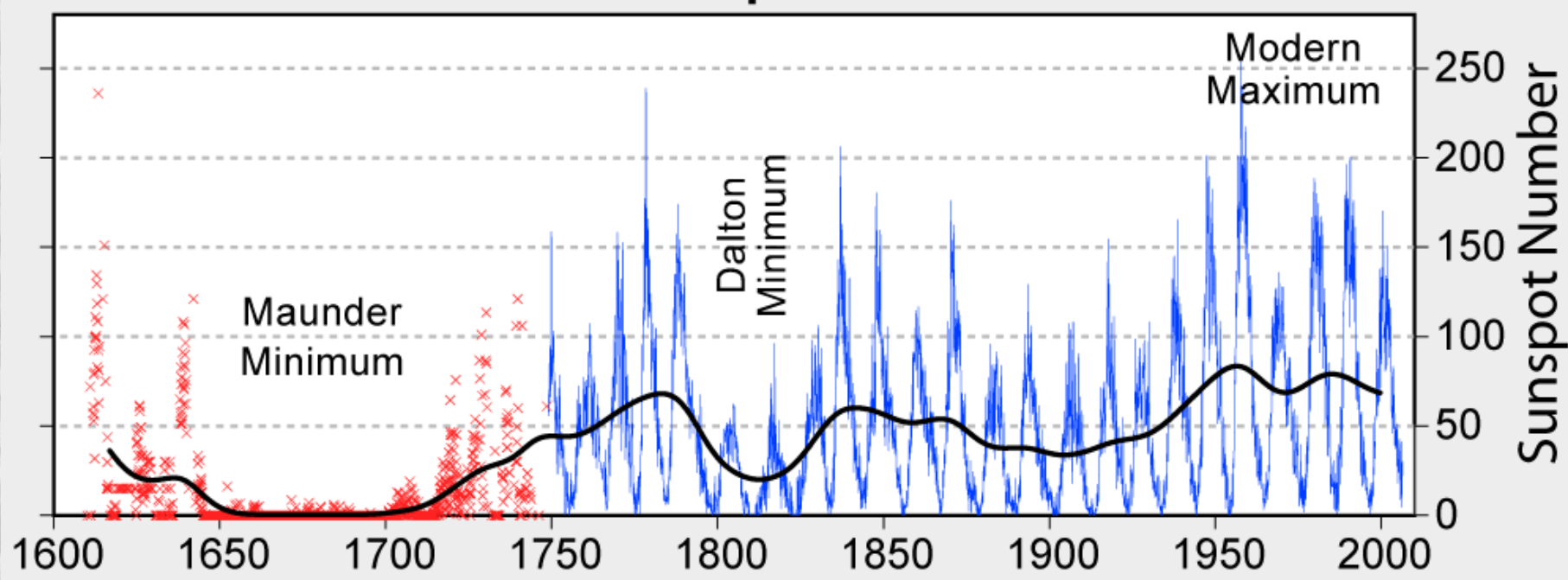
Galileo

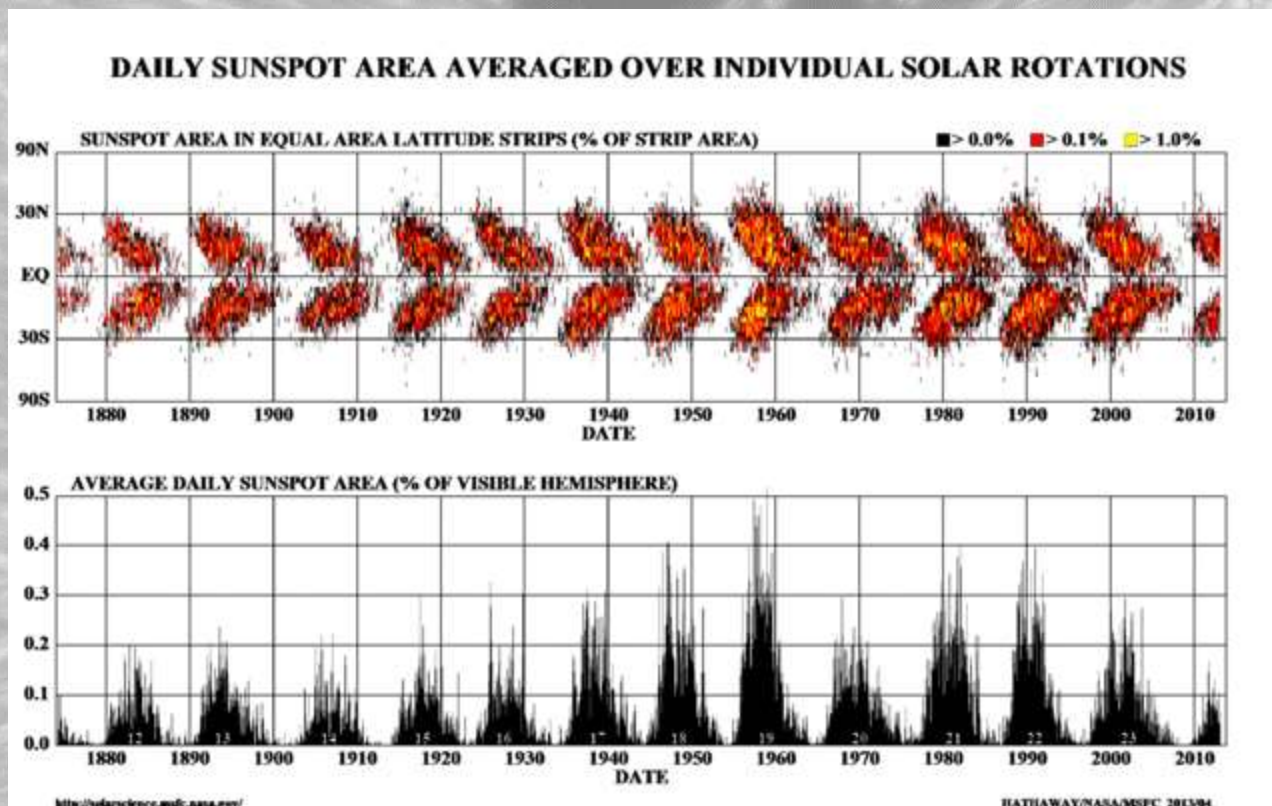
Sluneční skvrny - statistika výskytu

1843 – Heinrich Schwabe a později Rudolf Wolf: objev slunečního cyklu (perioda 7,5 – 14 let, přibližně 11 let)

Relativní číslo (Wolf): $R = k (10 g + s)$

1863 – Richard Carrington a nezávisle Gustav Spörer: motýlkový diagram

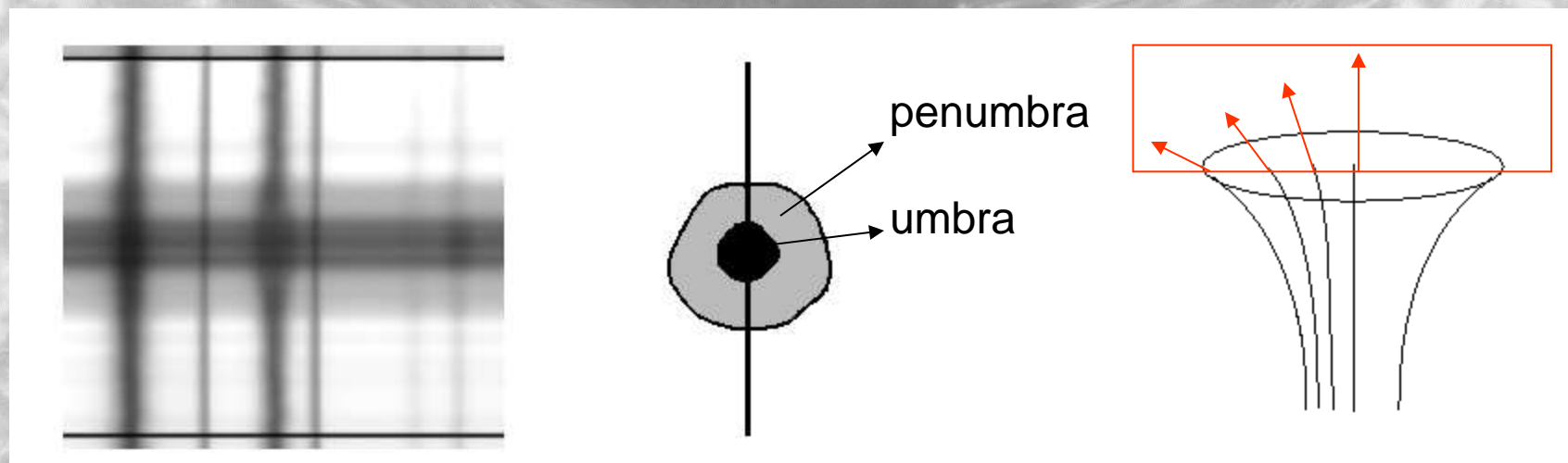

Na začátku cyklu se aktivita objevuje ve vyšších šířkách a postupně se přesunuje k rovníku.

Sluneční skvrny - magnetické pole

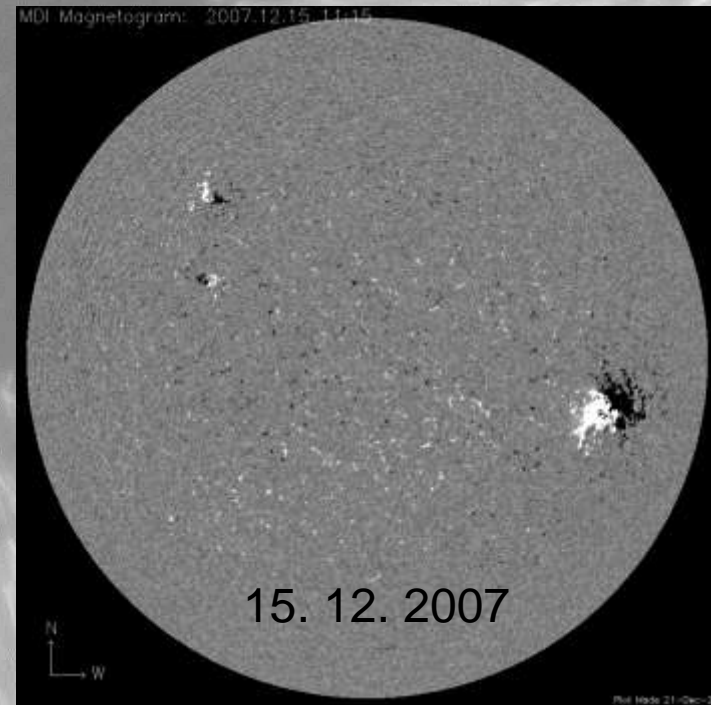
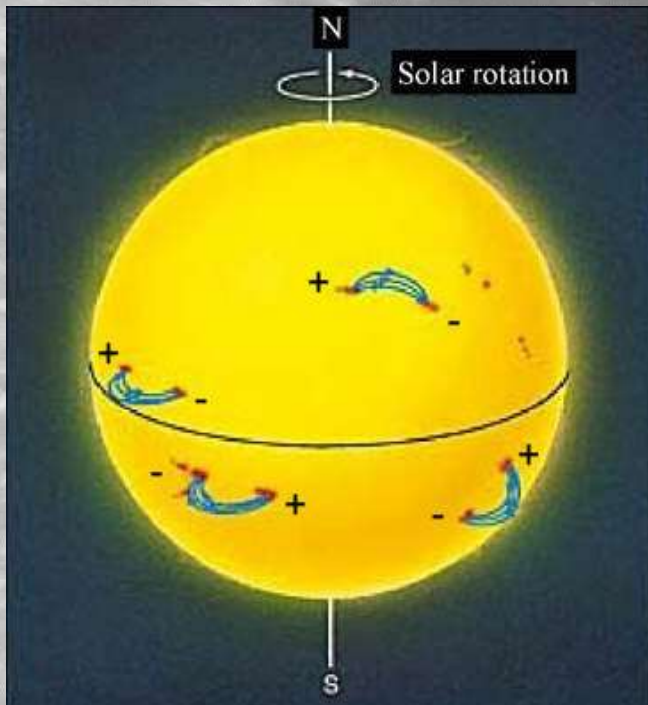
1908 – G. E. Halle poprvé pozoroval magnetické rozštěpení spektrálních čar ve skvrnách

Magnetické pole dosahuje hodnot $0,3 \text{ T}$ (3000 G) ve středu skvrny, s rostoucí vzdáleností od něj slábne a stále více se odklání od svislého směru.

Magnetický sluneční cyklus

Během jedenáctiletého cyklu se globální magnetické pole Slunce přepóluje. Polarity vedoucích (západních) a následujících (východních) částí skupin skvrn se v dalším cyklu vymění. Původní polarita se tedy obnoví až po dvou slunečních cyklech, tj. po 22 letech.

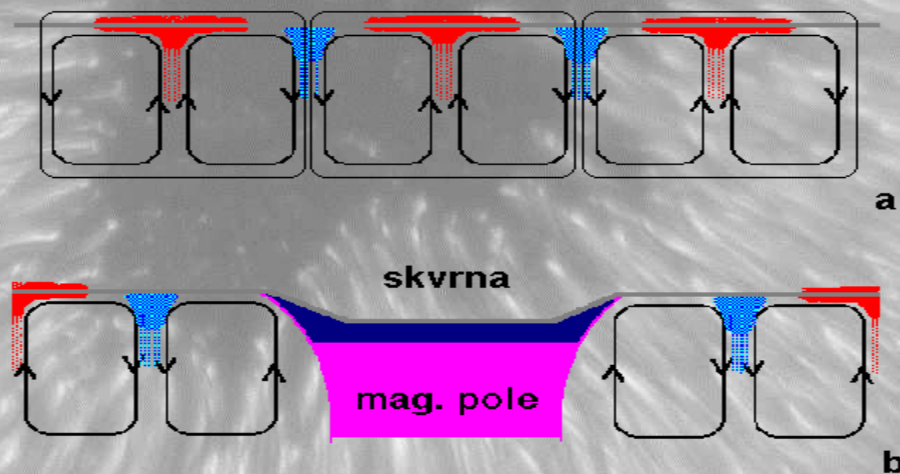

Proč jsou skvrny temné?

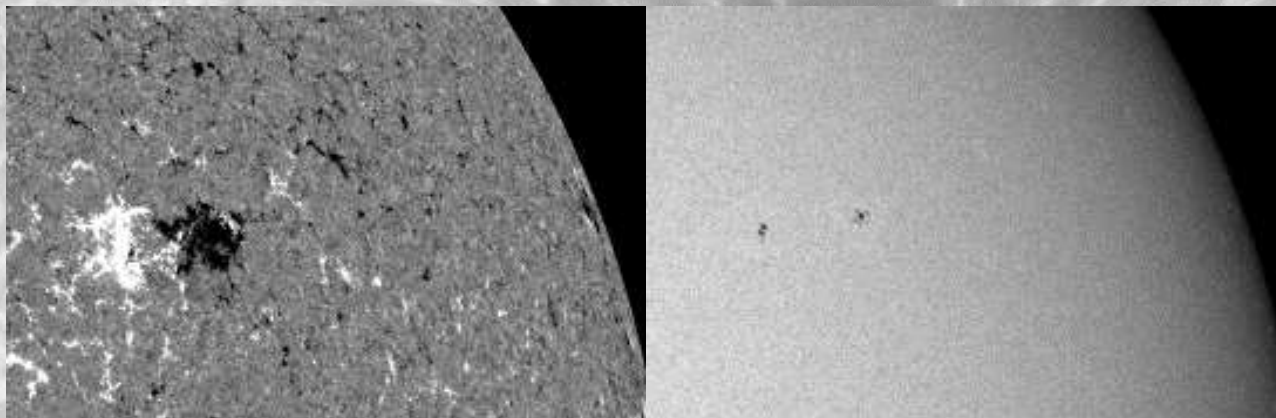
Umbra skvrn je asi o 2000 K chladnější než fotosféra.

1941 – L. Biermann: Magnetické pole brání konvektivnímu přenosu energie z hlubších vrstev pod skvrnou tím, že znemožňuje pohyb ionizovaného plynu (plazmatu) napříč siločar. Magnetický tlak ve skvrně vyrovnává tlak okolního horkého plynu a skvrnu tak stabilizuje.

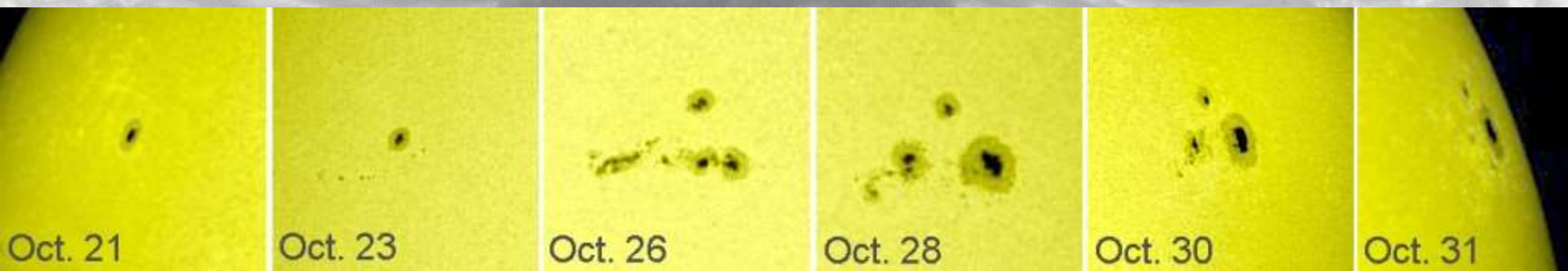

Zrod a vývoj skvrn

Magnetická oblast, póry (bez penumbry) nebo malé skvrny

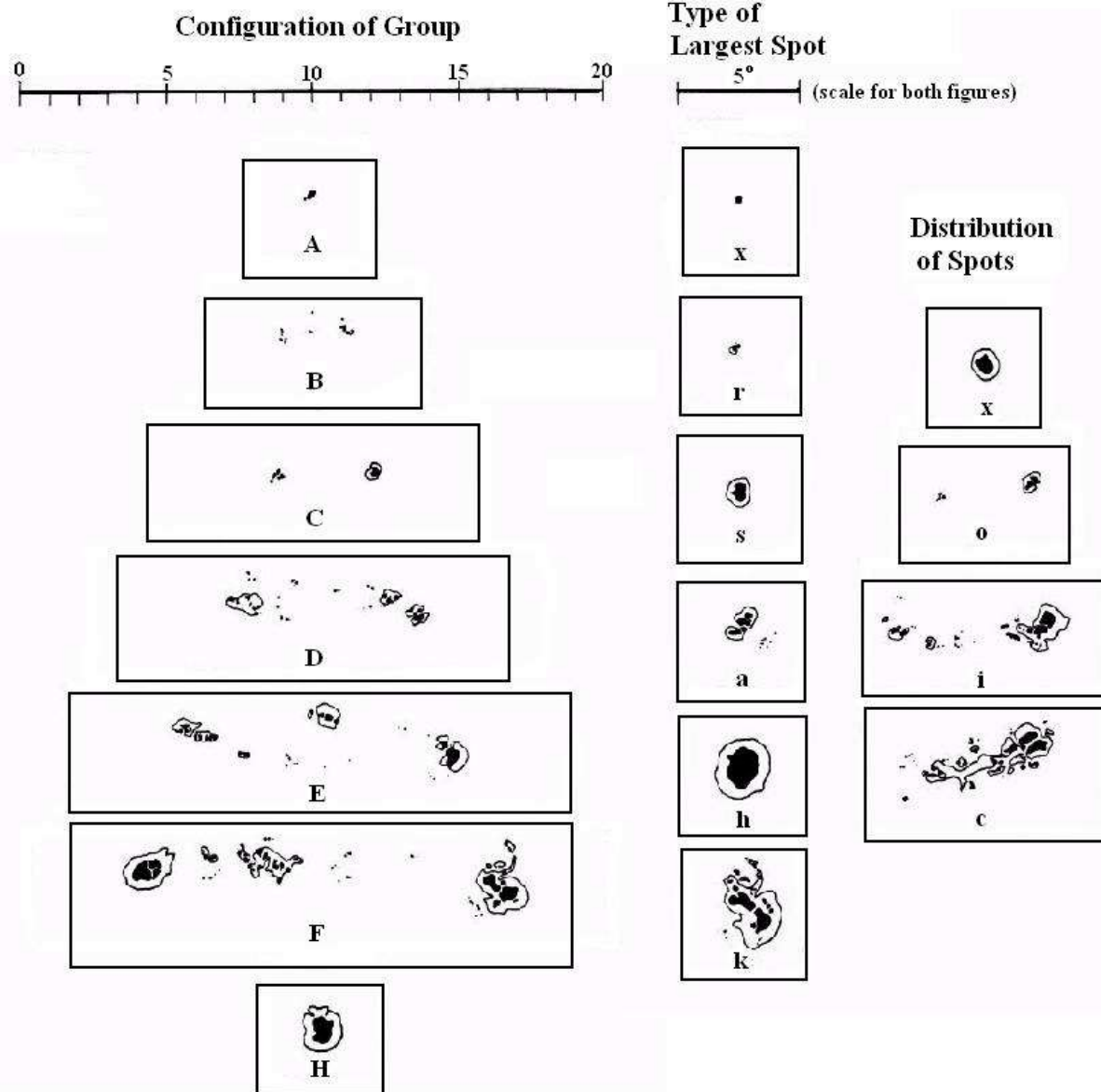

Vývoj skupiny skvrn (SDO, 2010)

Životní doba skvrny je od několika hodin do několika měsíců.

Modified Zurich Sunspot Classifications

Courtesy of A.L.P.O. Solar Section - Rik Hill

Klasifikace skupin skvrn

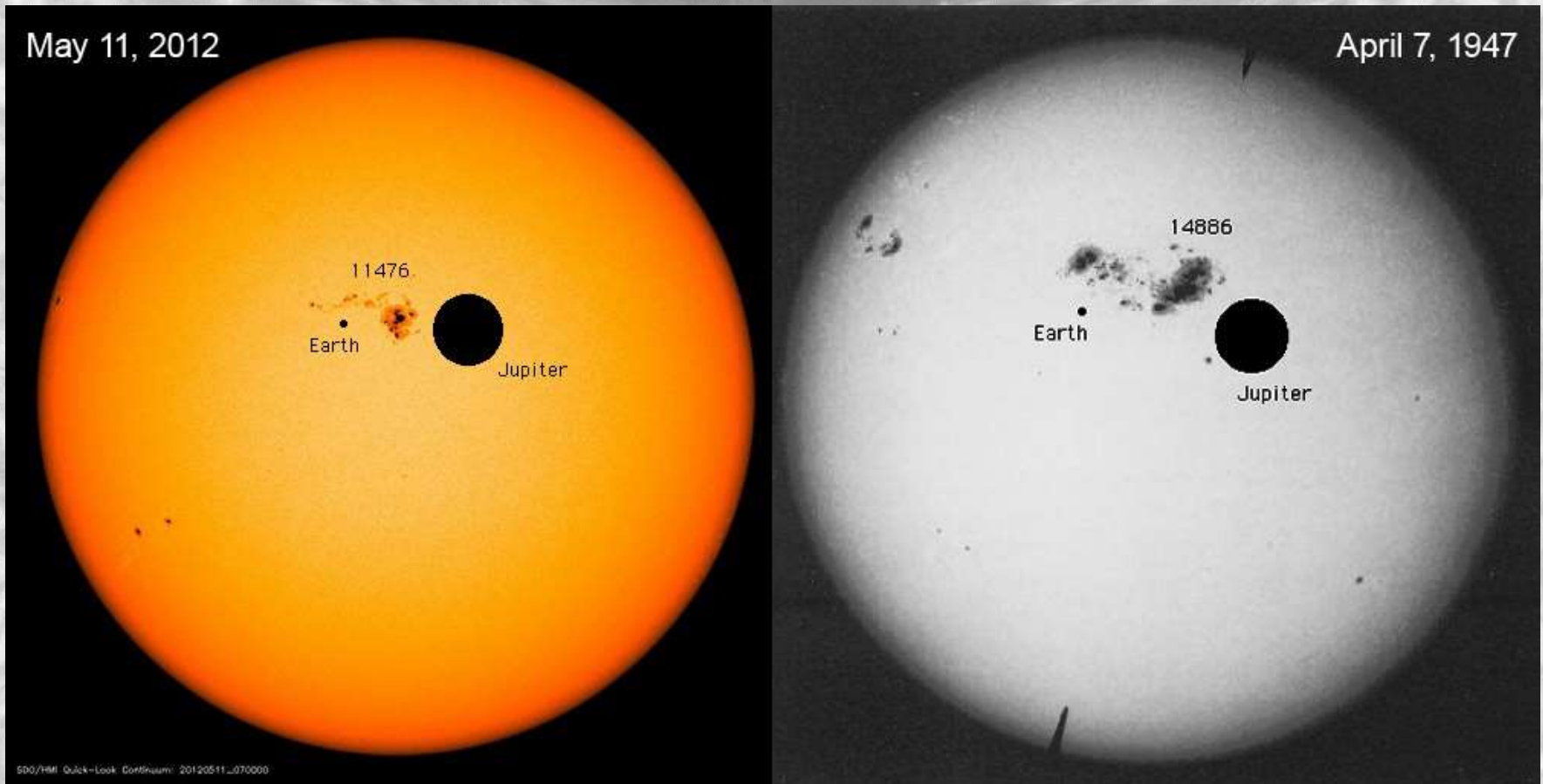
McIntosh, 1990

Ve skupinách typu *Fsi*, *Fki* a *Fkc* se často vyskytují sluneční erupce.

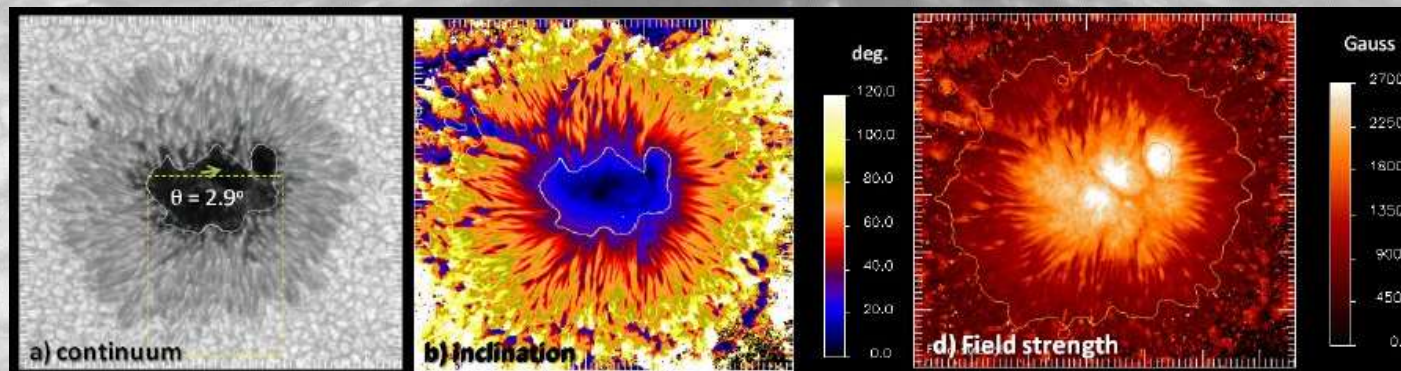
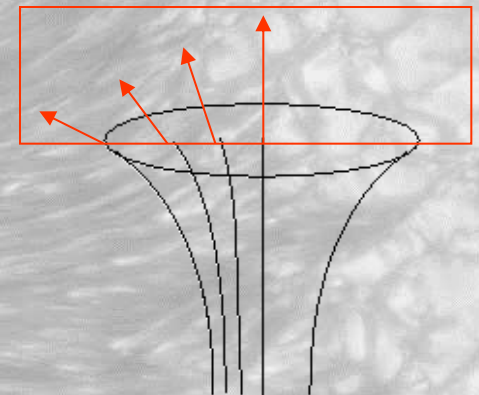
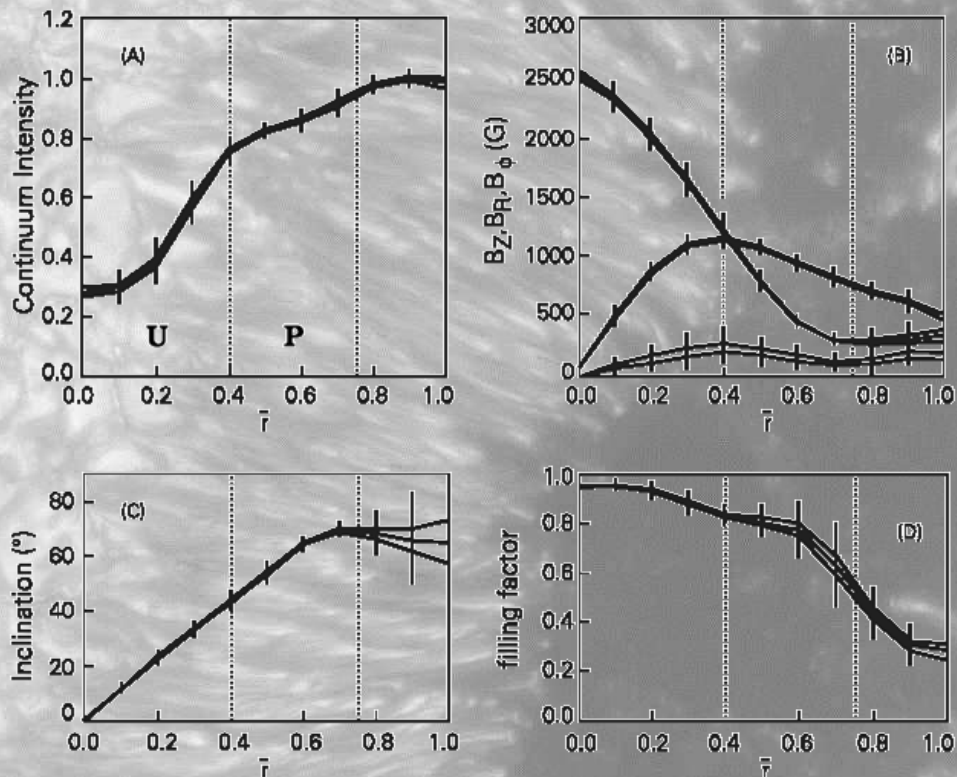

Velikost skvrn

Od asi 1000 km (malá póra) do asi 100 000 km.
Skvrny větší než 50 000 km jsou viditelné pouhým okem.

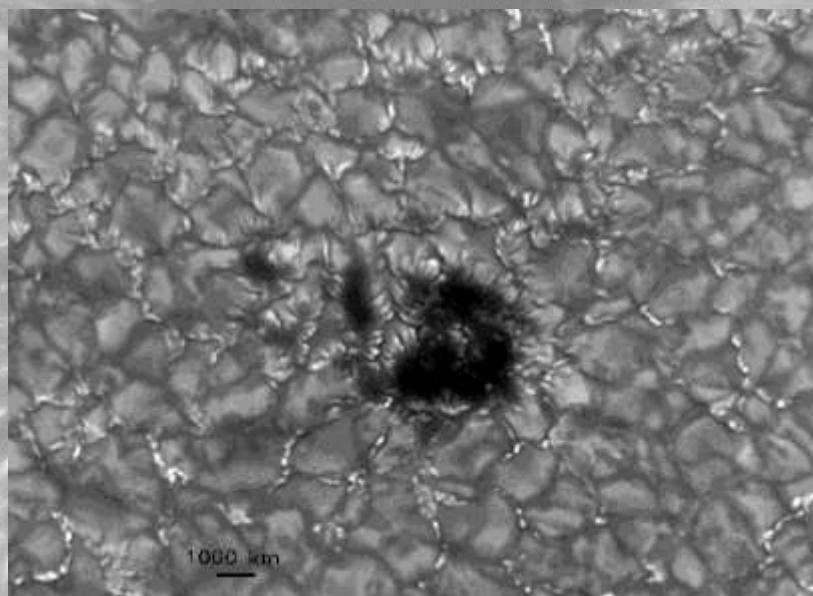
Magnetické pole skvrn

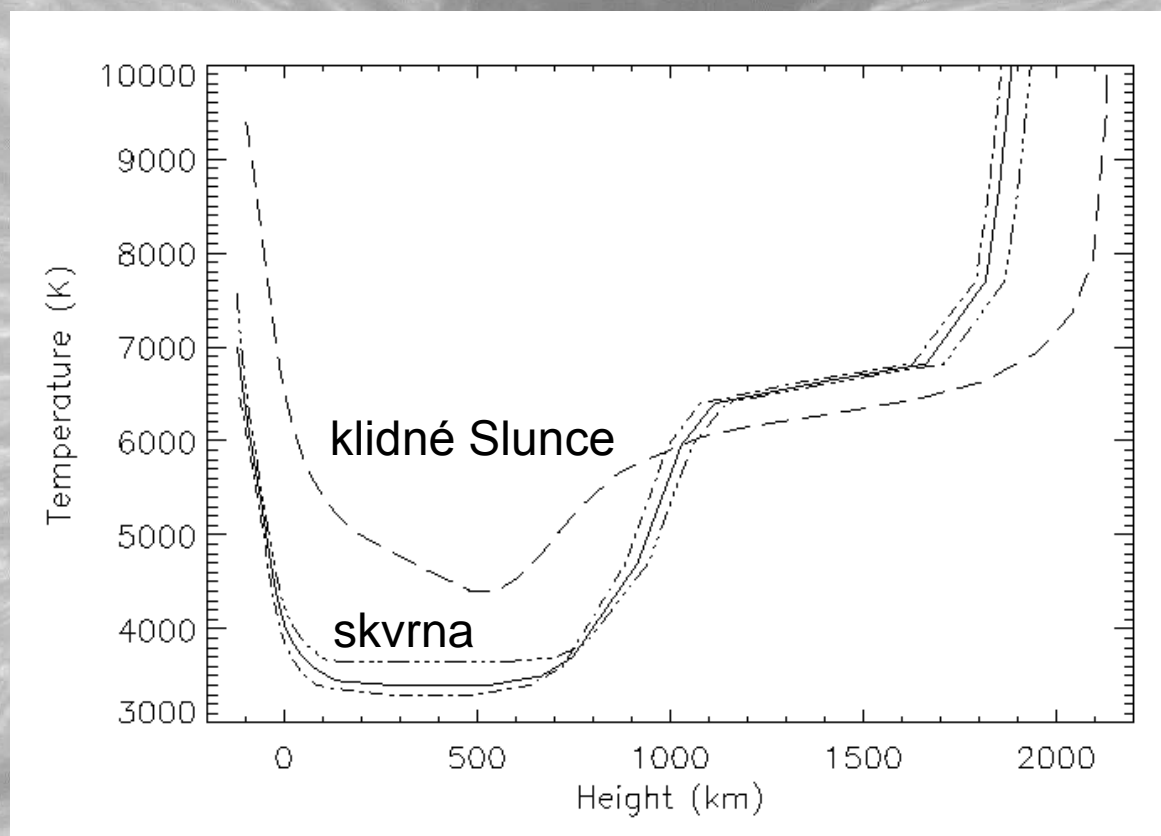
Sluneční póry

jsou malé skvrny bez penumbry. Jejich magnetické pole je slabší než u skvrn (asi $2/3$) a nestačí k rozevření siločar na okraji umbry natolik, aby vznikla penumbra. Žijí nejvýše několik dnů – buď se z nich vyvinou skvrny nebo zaniknou.

Teplota ve skvrnách

Teplota závisí na výšce ve sluneční atmosféře. Ve fotosféře (0 – 500 km) s výškou klesá, v chromosféře roste. Závisí také na magnetickém poli: čím je pole silnější, tím je teplota nižší.

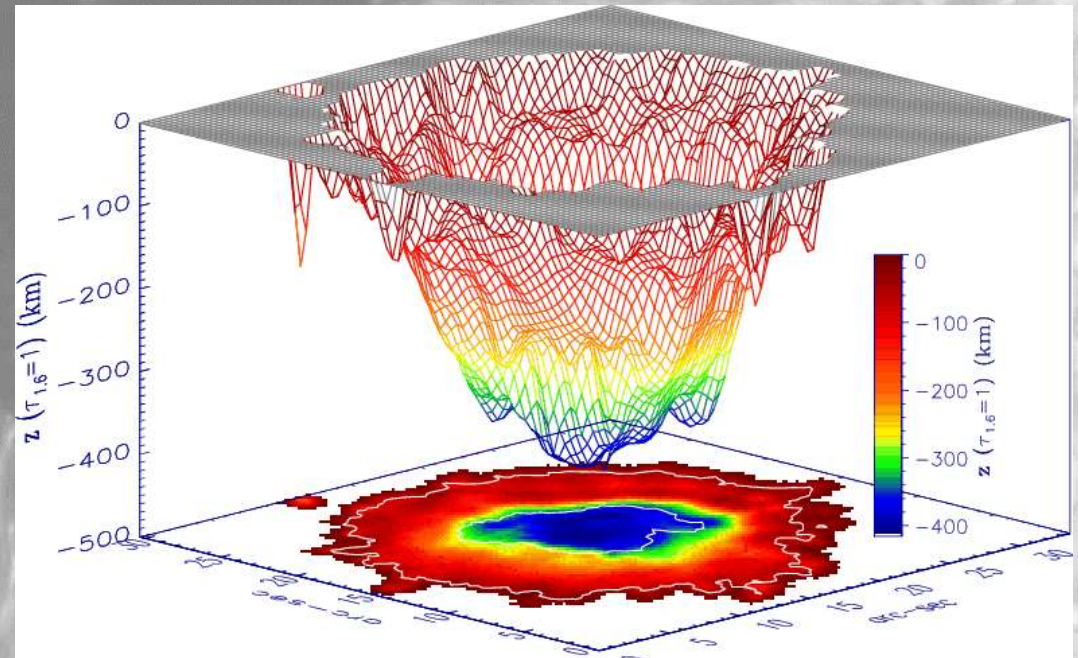

Wilsonova deprese

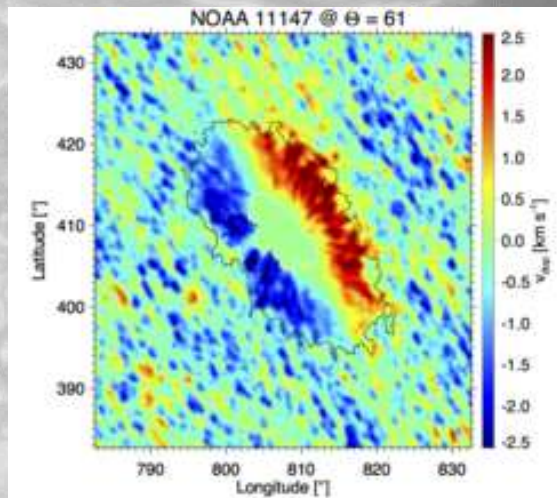
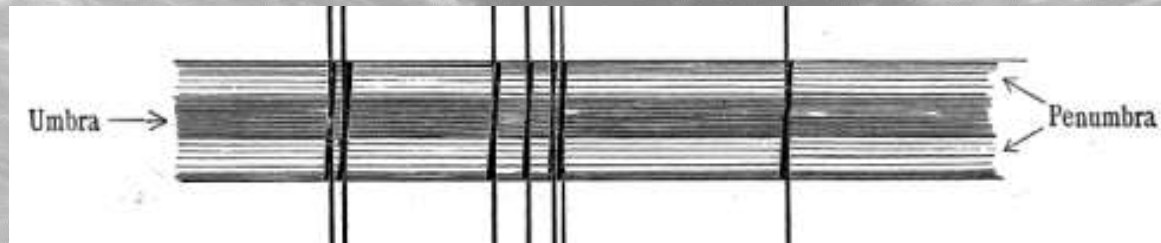
Objevena A. Wilsonem v roce 1769.
Povrch Slunce ($h=0$) je ve skvrnách
asi o 400 km níž než v okolí. Skvrny
jsou průhlednější než okolí díky nižší
teplotě a tlaku plynu.

$$P_{\text{spot}}(z) + B^2(z)/2\mu = P_{\text{ext}}(z)$$

Pohyby ve skvrnách a kolem nich

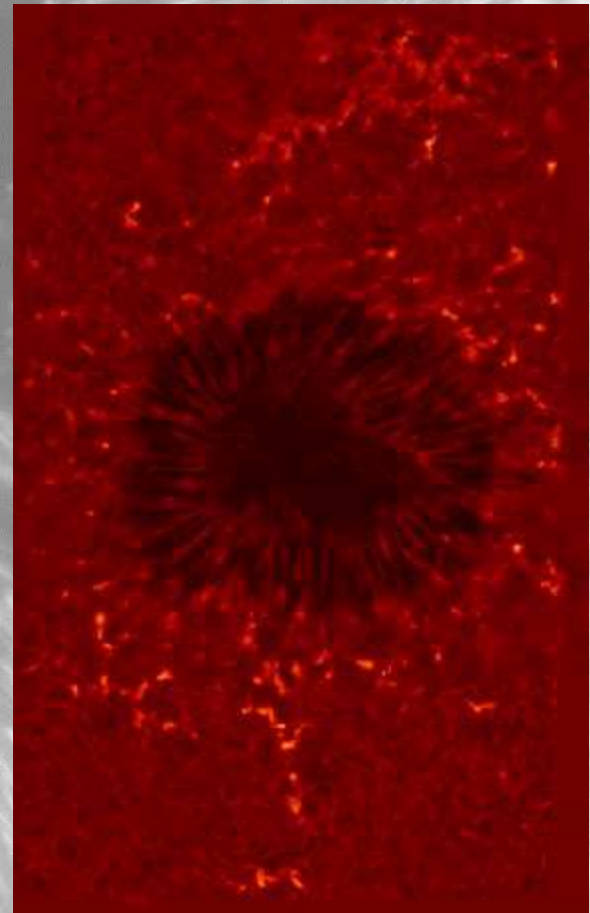
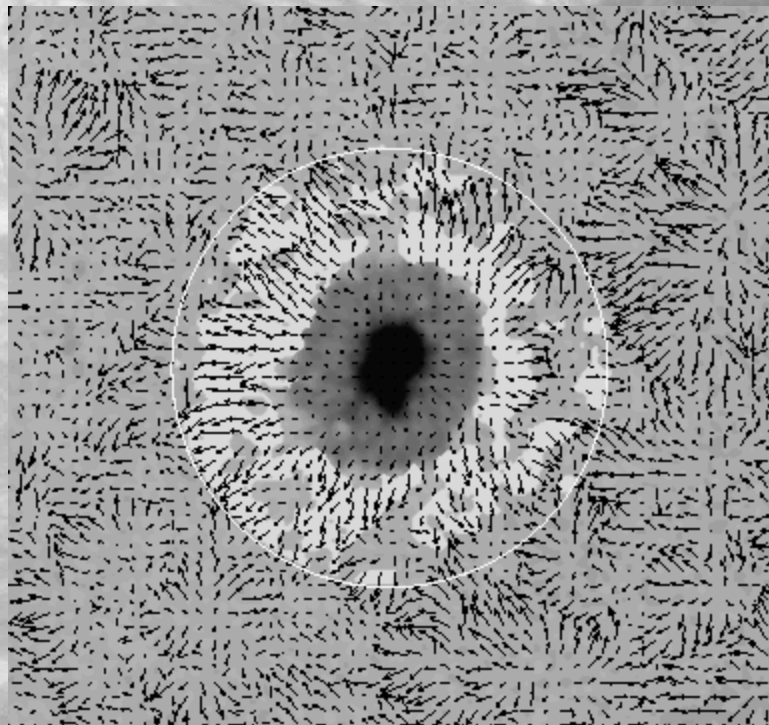
1909 – J. Evershed našel Dopplerův posuv spektrálních čar v penumbře skvrn a vysvětlil ho jako horizontální proudění plynu směrem od umbry – Evershedův efekt.

Evershedovo proudění o rychlosti 1–3 km/s je nejlépe vidět u skvrn ležících mimo střed slunečního disku.

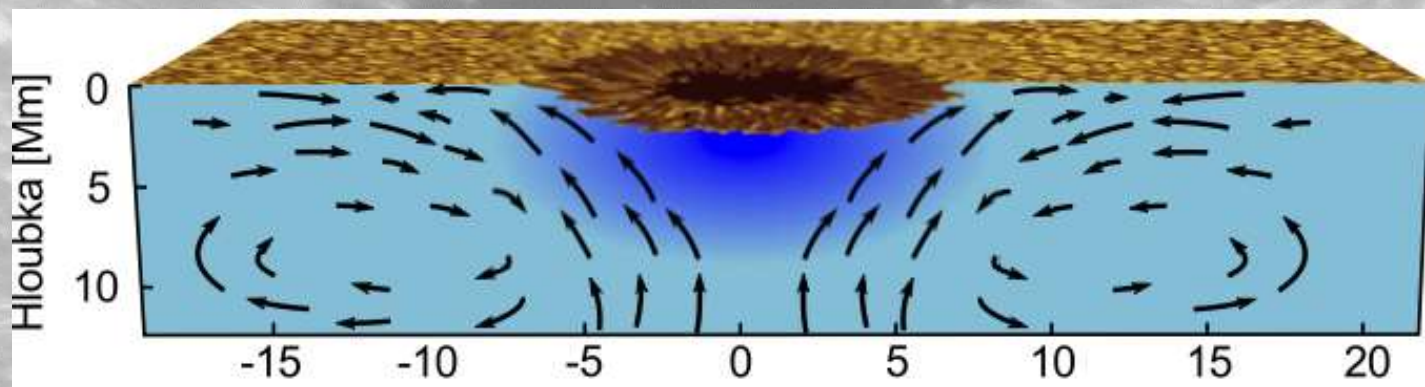

Moat (příkop) je prstencová oblast kolem skvrny, kde se granule a magnetické uzlíky pohybují rychlostí 0,5–1 km/s směrem od skvrny.

2 hodiny reálného času

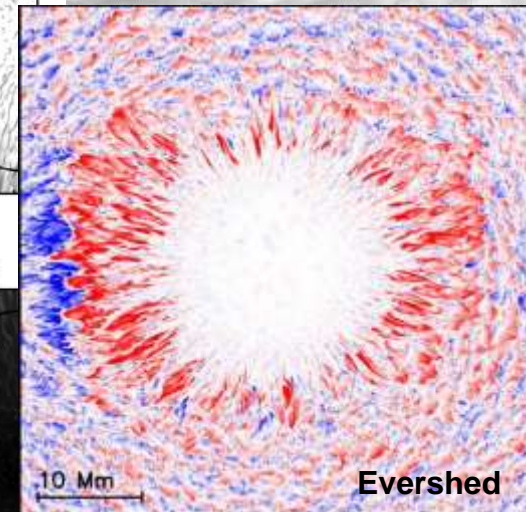
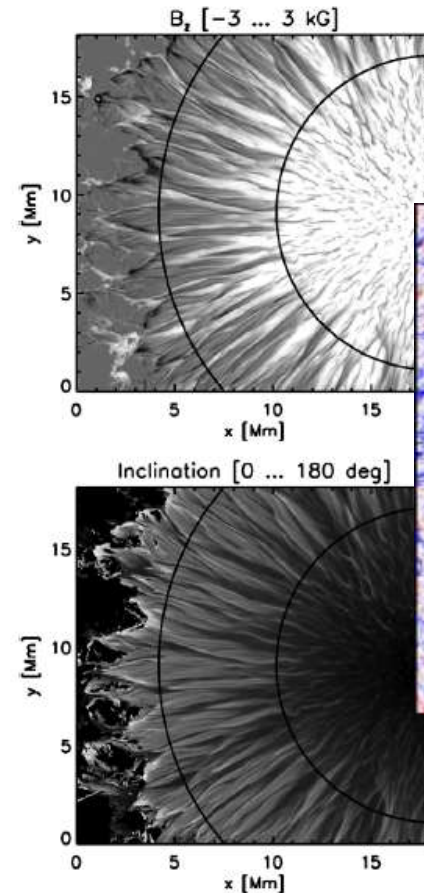
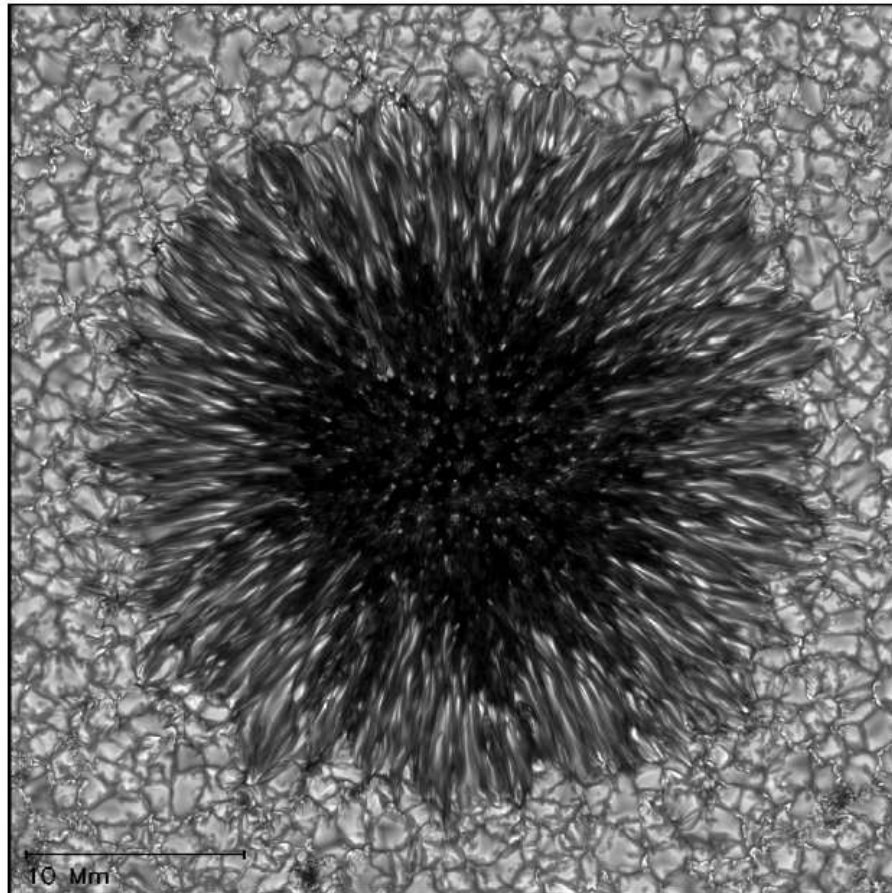
Pohyby v oblasti moat jsou patrně projevem proudění kolem skvrny pod povrchem Slunce, jak naznačují výsledky helioseismických měření a modelů. Takové proudění mechanicky stabilizuje skvrnu a prodlužuje její životní dobu.

Numerické simulace

M. Rempel od roku 2009 vytváří skvrny na superpočítači. Simulace jsou založeny na řešení MHD rovnic spolu s přenosem záření.

Díky za pozornost